

HUKUK MUHAKEMLERİ KANUNU BAĞLAMINDA AKDEDİLEN YETKİ SÖZLEŞMELERİ ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER

*Prof. Dr. Süha TANRIVER**

A. Yetki Sözleşmelerinin Tanımı ve Hukukî Niteliği

Tacirlerle tacirlerin, tacirlerle kamu tüzel kişilerinin ve kamu tüzel kişilerinin kendi aralarında, üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri (sulh olmak suretiyle sona erdirebilecekleri) hukukî ilişkilerden kaynaklanmış ya da ileride kaynaklanabilecek olan hukukî uyumsuzluklarla ilgili olarak açılacak davalar bağlamında, kanunen yetkili konumda bulunan genel ve özel (diğer) yetkili mahkemelerin yetkisinin devam etmesi kaydıyla, kanunen yetkili olmayan bir yargı yerini yetkili hâle getirmek; yani, alternatif bir yetki kuralı yaratmak yahut kanunen yetkili konumda bulunan genel ve özel yetkili mahkemelerin yetkisini tümüyle ortadan kaldırıp; salt kararlaştırılmış olan yer mahkemesini yetkili kılmak amacıyla yapmış oldukları sözleşmeye, yetki sözleşmesi denir.

Yetki sözleşmeleri, hukukî nitelikleri itibariyle, aslî (doğrudan) etkilerini, medenî usul hukuku alanında ortaya çıkardıkları için (yani, kategorik olarak tanımlanmış hukukî ilişkiden kaynaklanan hukukî uyumsuzluklarla ilgili açılacak davalar bakımından, kanunen yetkili olmayan bir yargı yerinin yetkili hâle gelmesi sonucunu yarattığı için), usul sözleşmeleri bütünü içerisinde yer alırlar. Ancak, bu durum, yetki sözleşmelerine, borçlar hukukuna ilişkin ilke ve kuralların, hiç uygulanmayacağı anlamına, asla gelmez. Türk Borçlar Kanunu'nun sözleşmelerin kuruluşu, geçerliliği (m.1; m. 25-27) ve irade sakatlıkları (m. 13 vd.; m. 30 vd.) ile ilgili ilke ve kuralları, bir usul

* Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Anabilim Dalı Başkanı

sözleşmesi olan yetki sözleşmeleri bakımından da, uygulanma alanı bulur¹. Bu durumda, yetki sözleşmelerinin kurulabilmesi için de, tarafların irade beyanlarının karşılıklı ve birbirine uygun olması şarttır; aksi takdirde, bir yetki sözleşmesinin varlığından söz edilemez.

Öte yandan, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 19. maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan ve yetkinin kesin olmadığı davalarda, davalının, süresi içerisinde ve usulüne uygun olarak yetki itirazında bulunmaması hâlinde, davanın açıldığı yer mahkemesinin, yetkisiz olsa bile, kanunen yetkili mahkeme statüsüne kavuşacağını öngören düzenlemeden hareketle, anılan durumda, taraflar arasında, zımnî bir yetki sözleşmesinin var olduğu da, ileri sürülemez². Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 19. maddesinin dördüncü fıkrasında belirtilen durumda, somut hukukî ilişkiden kaynaklanan uyuşmazlıkları konu alan davalar bağlamında, kanunen yetkili olmayan bir mahkemenin, yetkili mahkeme statüsüne kavuşması, tarafların iradesinden değil; bizâtihi anılan kanun hükmünden kaynaklanmakta ve kesin olmayan yetkinin, yine aynı Kanun'da, bir ilk itiraz şeklinde düzenlenmiş bulunmasının, doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Yine, yetki sözleşmelerinin geçerlilik şartlarından birisini, yazılı şekilde gerçekleştirme oluşturur³. Zımnî yetki sözleşmesi yapılmasına cevaz veren bir düşünce, yetki sözleşmeleri bağlamında bir geçerlilik şartı olarak belirlenmiş olan yazılılığın tümüyle göz ardı edilmesi sonucunu doğurur ki; bunun kabulü de mümkün değildir⁴. Çünkü, yazılı şekilde yapılmayan yetki sözleşmeleri, hukuken geçersizdir.

¹ **Budak**, Ali Cem; Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmeleri (MİHDER, 2012/1, s. 1-25), s. 17-18; **Bolayır**, Nur; Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmeleri (İBD, 2011/5, s. 131-147), s. 146-147; **Aşık**, İbrahim; Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmeleri (TBB, 2011/97, s. 11-48), s. 21.

² Aynı yönde, bkz: **Aşık**, s. 31-32; aksi yönde görüş için, bkz: **Kuru**, Baki/**Arslan**, Ramazan/**Yılmaz**, Ejder; Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı, 25. Baskı, Ankara 2014, s. 156-157; **Bilge**, Necip/**Önen**, Ergun; Medenî Yargılama Hukuku Dersleri, 3. Bası, Ankara 1978, s. 202; **Bolayır**, s. 138 ve o sayfadaki dn.26; **Karlı**, Abdurrahim; Medenî Muhakeme Hukuku, 3. Bası, İstanbul 2012, s. 276; **Yılmaz**, Ejder; Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Ankara 2013, s. 211.

³ Bkz: aşa. B.

⁴ **Aşık**, s. 32.

Öte yandan, bir an için, davalının süresi içerisinde ve usulüne uygun olarak yetki ilk itirazında bulunmaması hâli, kanunen yetkili olmayan bir yargı yerinin yetkisinin, davalı tarafça kabul edilmesi anlamına gelecek zımnî bir irade beyanı olarak değerlendirilse bile, bu beyanın muhatabı davacı değil; davanın açıldığı mahkemenin hâkimidir. Yani, irade beyanları arasında birbirine uygunluğun bulunduğu kabul edilse dahi, sözleşmenin kurulabilmesi için, varlığı gereken diğer öge olan, karşılıklılıktan söz edilemez.

Yetkinin kesin olmadığı hâllerde, davalı, süresi içerisinde, cevap dilekçesinde, yetki itirazında bulunmuş; yani (mahkemenin yetkisine açıkça itiraz etmiş) ancak, bu itirazında, yetkili mahkemeyi göstermemişse, davanın açıldığı mahkeme, kanunen yetkisiz konumda bulunsa bile, yetki itirazını, öngörülen usule uygun bir biçimde yapılmadığı için, dikkate alamayacak ve somut hukukî ilişkiden kaynaklanan uyuşmazlıkla ilgili dava bağlamında, yetkisiz yargı yeri (yani, davanın açıldığı yer mahkemesi) yine, kanun uyarınca, kendiliğinden yetkili hâle gelecektir (HMK m. 19, II, IV).

B. Yetki Sözleşmeleri Bağlamında Kanunla Getirilmiş Bulunan Sınırlamalar

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda, yetki sözleşmeleri bağlamında, kişi ve konu bakımından bazı sınırlamalar getirilmiştir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 17. maddesi uyarınca, yetki sözleşmelerinin, tacirlerle tacirler, tacirlerle kamu tüzel kişileri ve kamu tüzel kişilerinin kendi aralarındaki hukukî ilişkilerden kaynaklanan uyuşmazlıklarla ilgili olarak açılacak davalar bağlamında, yapılması gerekir. Buna karşılık, tacirlerle tacir olmayanlar ve yine kamu tüzel kişileriyle tacir olmayanlar arasında yetki sözleşmesinin yapılması, hukuken mümkün değildir. Getirilmiş olan bu sınırlamayla güdülen amaç, ekonomik açıdan daha zayıf konumda bulunan tacir olmayan kişinin, ekonomik açıdan daha güçlü bir konumda bulunan tacir ve kamu tüzel kişisi karşısında korunmasını sağlamak⁵; daha güçlü olanın, zayıf olana, mahkemenin yetkisini tâyin bağla-

⁵ Aşık, s. 22.

mında, iradesini empoze etmesinin önüne geçmektir⁶. Kaldı ki, ekonomik açıdan daha zayıf olanın, daha güçlü konumda bulunan kişiye karşı korunması, kamu düzeninin de gereklerinden birisini oluşturur.

Uyuşmazlığın taraflarından birisi bakımından mecburî dava arkadaşlığının işlerlik kazandığı hâllerde, yetki sözleşmesinin, hukuken bağlayıcılık kazanabilmesi için, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 17. maddesinde, kişi bakımından getirilmiş olan sınırlamanın, dava arkadaşlarının tamamının şahsında gerçekleşmiş olması şarttır⁷. Çünkü, mecburî dava arkadaşlığında, ortada tek bir dava vardır ve dava arkadaşları, kural olarak, birlikte hareket etmek zorunluluğuyla karşı karşıyadır (HMK m. 59-60). Buna karşılık, ihtiyarî dava arkadaşlığının işlerlik kazanabileceği hâllerde ise, yetki sözleşmesiyle ilgili olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 17. maddesinde kişi bakımından öngörülmuş olan sınırlama, şahsında gerçekleşmiş bulunan dava arkadaşı, bu sözleşmeyi yapabilir; diğerleri ise, yapamaz. Hep birlikte bir yetki sözleşmesi yapmışlarsa, hukukî bağlayıcılık, yalnızca sözleşmenin yapıldığı sırada, kişi bakımından kanunda öngörülmuş olan sınırlamayı, şahsında gerçekleştirmiş olan dava arkadaşı bakımından ortaya çıkar; diğerlerinin hukukî durumu bundan etkilenmez. Çünkü, ihtiyarî dava arkadaşlığında, dava arkadaşı sayısınca, ortada dava mevcuttur ve her biri diğerinden bağımsız olarak, sadece kendisi bakımından etki doğuracak şekilde, hareket edebilme olanağına sahiptir (HMK m. 58).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 18. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunamayacağı, yani kamu düzenine ilişkin hususlarla kesin yetki kurallarının işlerlik kazandığı hâllerde, yetki sözleşmesi yapılamaz.

⁶ Türk hukukunda tâbi olunacak hukukî rejim itibariyle, tacir kavramının kapsamı içerisine, çok geniş bir kategoriye teşkil edecek şekilde, tacir olmadıkları hâlde, sorumluluk bakımından, tacirler hakkındaki hükümlere tâbi tutulanlar da dahildir. Dolayısıyla, tacir olan - olmayan ayrımının, zayıf olanın korunması bağlamında, objektif bir ölçüt işlevini yerine getirip getirmediği hususunun, bir kez daha sorgulanmasında yarar vardır. Bu bağlamda, yine, bkz: **Budak**, s. 9-12; **Karsh**, s. 278. Ayrıca, tacir olmayıp da, sorumluluk bakımından tacirler hakkındaki hükümlere tâbi tutulmuş olanların yetki sözleşmesi yapamayacakları yönündeki görüş için, bkz: **Yılmaz**, s. 200.

⁷ **Bolayır**, s. 134; **Karsh**, s. 282.

Öte yandan, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yetki sözleşmeleriyle ilgili kuralları, ilk derece mahkemelerinin yetkisinin tâyini bağlamında uygulanma alanı bulur. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 357. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, istinaf yargılamasını gerçekleştirecek olan bölge adliye mahkemelerinin yetkisiyle ilgili olarak, yetki sözleşmesi yapılamaz. Ancak, yetkinin kesin olmadığı hâllerde, ilk derece mahkemesinin yetkisiyle ilgili olarak yapılmış bulunan bir yetki sözleşmesiyle, dolaylı olarak, bu sözleşmede öngörülen yer mahkemesinin yargı çevresi içinde yer aldığı bölge adliye mahkemesinin yetkisinin tâyinine de, bir anlamda, müdahale edilebildiğini vurgulamak gerekir. Buna karşılık, en üst derece yargı yeri konumunda bulunan Yargıtay'ın, yer itibariyle yetkisi ise, ülkenin bütününe şâmindir; dolayısıyla, bu bağlamda, zaten yetki sözleşmesiyle herhangi bir kayıtlama getirilmesi de, düşünülemez.

C. Yetki Sözleşmelerinin Geçerlilik Şartları

Yetki sözleşmelerinin geçerlilik şartlarının neler olduğu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 18. maddesinin ikinci fıkrasında gösterilmiştir. Bu geçerlilik şartlarının ikisi esasa; birisi ise, şekle ilişkindir.

Her şeyden önce, yetki sözleşmesinin, geçerlilik kazanabilmesi için, uyumsuzluğun kaynaklandığı hukukî ilişkinin, belirli olması veya belirlenebilir bir nitelik taşıması şarttır. Yani, yetki sözleşmesinde, uyumsuzluğun kaynaklandığı veya kaynaklanacağı hukukî ilişki tipinin, kategorik olarak ferdileştirilmiş (somutlaştırılmış) bulunması, yasal bir zorunluluktur.

Yine, yetki sözleşmesinin geçerlilik kazanabilmesi için, bu sözleşmede, yetkili kılınmak istenen mahkeme veya mahkemelerin açıkça tâyin edilmiş olması; yani, belirlenmiş bulunması şarttır. Açıkça belli edilmiş olmak kaydıyla, birden fazla yer mahkemesinin yetkili kılınması da, hukuken mümkündür. Belirli olmak kaydıyla, birden fazla yer mahkemesini yetkili kılma bağlamında, taraflara tanınmış olan usulî olanağın, dürüstlük ilkesine uygun olarak kullanılması gerekir (HMK m. 29, I; TMK m. 2). Dürüstlük kuralına ve kamu düzeninin korunması düşüncesine dayanılarak, taraflardan birisinin, nerede isterse orada dava açabilmesine olanak verecek şekilde, yetki sözleşmesinde, yetki bağlamında bir belirlemede bulunulmasına, izin verilmeme-

lidir⁸. Kaldı ki; bu hâlde, yetkili kılınan mahkeme de, zaten belirlilikten yoksundur. Bu nedenle de, yetki sözleşmesi, geçerlilik kazanamaz.

Ayrıca, yetki sözleşmesinin geçerlilik kazanabilmesi için, yazılı şekilde gerçekleştirilmiş bulunması da şarttır. Burada sözü edilen yazılı şekilden maksat, adî yazılı şekildir. Yani, yetki sözleşmeleri bağlamında, adî yazılı şekil, bir sıhhat şekli konumundadır (TBK m. 13-15)⁹.

Yetki sözleşmeleri, ayrı ve müstâkil bir sözleşme biçiminde gerçekleştirilebileceği gibi; mevcut bir sözleşmeye, mahkemenin yetkisine dair bir kayıt konulmak suretiyle de gerçekleştirilebilir. İkinci hâlde, yetki şartından söz edilir. Yetki şartı, gerek tâbi olunacak hukukî rejim gerek doğurduğu hukukî sonuçlar itibariyle, bağımsız bir yetki sözleşmesi hükmündedir ve asıl sözleşmeden, tümüyle ayrı, müstâkil bir hukukî varlığa sahiptir. Bu nedenle, asıl sözleşme, resmî şekle tâbi bulunup; bu şekle uygun olarak gerçekleştirilmediği için, geçersiz olsa dahi, yazılı bir biçimde, asıl sözleşmeye dercedilmiş bulunan yetki şartı, hukuken geçerlidir ve kendisinden beklenen etkileri, medenî yargılama hukuku alanında doğurur.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 18. maddesinin ikinci fıkrasında öngörülmüş bulunan geçerlilik şartlarına uygun bir biçimde akdedilmemiş olan yetki sözleşmeleri, hukuken geçersizdir. Çünkü, 18. maddenin ikinci fıkrası, emredici bir usul hukuku normudur ve bu norma aykırılık, hukuka aykırılık sayılır; dolayısıyla, anılan norma aykırı bir biçimde gerçekleştirilmiş bulunan yetki sözleşmeleri, “kesin hükümsüzlük” yaptırımıyla karşı karşıya kalırlar; yani, eski deyişle, “mutlak bütlan”la malûldürler (TBK m. 26; m. 27, I); hiç bir hukukî sonuç da doğuramazlar. Hâkim, sözü edilen hâlde, yeni yasal deyişle kesin hükümsüzlüğün, eski deyişle mutlak butlanın varlığını, re'sen gözetmek zorundadır¹⁰. Bu durum, bizâtihi, “kesin hükümsüzlük” (eski deyişle mutlak bütlan) yaptırımının doğasından kaynaklanmaktadır. Yani, işaret edilen durumda, sanki mahkemenin yetkisinin tâyinine

⁸ Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/ Özekes, Muhammet; Medenî Usul Hukuku, 14. Bası, Ankara 2013, s. 183-184; Bolayır, s. 142, Aşık, s. 38; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 155; Üstündağ, Saim; Medenî Yargılama Hukuku, C. I-II, 7. Bası, İstanbul 2000, s. 217.

⁹ Yazılı şeklin geçerlilik şekli değil, ispat şekli olduğu yönündeki görüş için, bkz: Yılmaz, s. 211.

¹⁰ Karş. Bolayır, s. 139-140.

dair herhangi bir belirlemede bulunulmamış gibi bir hukukî sonuç ortaya çıkar. Yapmış olduğumuz bu tespit, yetki sözleşmelerine ilişkin olarak kanunda, kişi ve konu bakımından getirilmiş olan sınırlamalara uyulmamış olması hâlinde de işlerlik kazanır. Dava, hukuken geçerli bir biçimde yapıldığına inanılan yetki sözleşmesinde belirtilen yer mahkemesinde açılmışsa, yetki sözleşmesiyle kararlaştırılmış olan yer mahkemesi, kanunen yetkili olmayan bir yargı yeri hâline gelir; yani dava, yetkisiz mahkemede açılmış sayılır. Ancak, mahkeme, yetkisizliğini re'sen gözetip, yetkisizlik kararı veremez. Mahkemenin yetkisizlik kararı verebilmesi için, davalının, süresi içerisinde vereceği cevap dilekçesinde, usulüne uygun olarak, yetki ilk itirazında bulunması gerekir. Bu durum, yetki sözleşmelerinin yapılmasına, yetkinin kesin olmadığı hâllerde hukuken olanak verilmiş bulunmasının doğal bir sonucudur. Süresi içerisinde verilen cevap dilekçesinde, usulüne uygun bir biçimde yetki ilk itirazında bulunulmazsa, anılan mahkeme, artık, tarafın bu bağlamda herhangi bir beyanda bulunmamasının değil; bizâtihi kanun hükmü uyarınca (HMK m. 19, IV), kendiliğinden yetkili mahkeme statüsüne kavuşur.

Ancak, yetki sözleşmesi, kesin bir yetki kuralının işlerlik kazandığı bir durumda yapılmışsa, hem kesin yetki mevcut ise yetki sözleşmesi yapılamayacağını öngören kanunî yasaklamaya uyulmamış bulunması (HMK m. 18, I) hem de kesin yetkinin, mahkemeye ilişkin dava şartları arasında yer alması ve dava şartı teşkil eden bir hususun (HMK m. 114, I/ç), tarafların, anlaşmak suretiyle üzerinde tasarruf edebileceği yahut karşılıklı olarak muvafakat verebileceği bir alan konumunda bulunmaması hasebiyle¹¹, yetki sözleşmesinde öngörüldüğü için, dava kendisinde açılmış olan yer mahkemesi, geçersiz bir yetki sözleşmesinin varlığını re'sen gözetip, yetkisizlik kararı da vermek zorundadır.

Yetki sözleşmesinin geçerliliğinin tartışıldığı hâllerde, bu sözleşmenin geçerliliğini koruyup korumadığının tespitine, yetki sözleşmesiyle tâyin edilmiş olan yer mahkemesince karar verilmesi, daha doğru olur¹².

¹¹ **Tanrıver**, Süha; *Medenî Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı*, 2. Bası, Ankara 2007, s. 30-31, dn. 56.

¹² **Üstündağ**, s. 221; **Karlı**, s. 279.

D. Yetki Sözleşmelerinin Türleri ve Etkileri

Taraflar, yapmış oldukları yetki sözleşmesiyle, aralarındaki somut, yani kategorik olarak tanımlanmış hukukî ilişkiden kaynaklanan uyuşmazlıklarla ilgili açılacak davalar bağlamında, kanunen yetkili konumda bulunan genel ve özel yetkili mahkemelerin yetkisinin devam etmesi kaydıyla, kanunen yetkili olmayan bir yargı yerini yetkili hâle getiriyorlar; yani, alternatif bir yetki kuralı yaratıyorlarsa, olumlu yetki sözleşmesinden söz edilir. Bu tür bir yetki sözleşmesinin varlığı hâlinde, davanın, mutlaka yetki sözleşmesinde tâyin edilmiş olan yer mahkemesinde, açılması zorunluluğu yoktur. Dava, kanunen yetkili konumda bulunan genel yetkili mahkemeye, özel yetkili mahkeme veya mahkemelerin herhangi birisinde açılabilir. Ancak, dava, yetki sözleşmesiyle yaratılmış olan alternatif yetki kuralında belirtilmiş olan yer mahkemesinde açılmışsa; bu mahkeme de, davaya bakmak zorundadır; davalı da, anılan durumda, yetkisizlik iddiasında bulunamaz.

Olumlu yetki sözleşmesi yapılmak isteniyorsa, buna ilişkin iradenin, anılan sözleşmede, açıkça ortaya konulması, yani kanunen yetkili konumda bulunan genel yetkili mahkemeye, özel yetkili mahkeme veya mahkemelerin yetkisinin devam edeceği hususunun, kesin ve tereddütsüz bir biçimde vurgulanması gerekir. Bu bağlamda, herhangi bir belirlemede bulunulmamışsa, yapılan yetki sözleşmesi, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 17. maddesinin son derece açık metni uyarınca, "**olumsuz yetki sözleşmesi**" olarak nitelendirilir; yani, dava, sadece yetki sözleşmesinde tâyin edilmiş olan yer mahkemesinde açılabilir; kanunen yetkili konumda bulunan genel yetkili mahkemeye, özel yetkili mahkemelerin yetkisi tümüyle ortadan kalkar.

Buna karşılık, taraflar yapmış oldukları yetki sözleşmesiyle, aralarındaki, somut hukukî ilişkiden kaynaklanan uyuşmazlıklarla ilgili olarak açılacak davalar bağlamında, salt yetki sözleşmesinde öngörmüş oldukları yer mahkemesinin yetkili hâle gelmesini sağlamışlarsa, olumsuz yetki sözleşmesinden söz edilir. Olumsuz yetki sözleşmesinin varlığı hâlinde, kanunen yetkili konumda bulunan genel yetkili mahkeme ile, özel yetkili mahkeme veya mahkemelerin yetkisi tümüyle ortadan kalkar; dava, sadece yetki sözleşmesinde belirtilmiş olan yer mahkemesinde veya mahkemelerin birisinde açılabilir. Bir başka ifadeyle, olumsuz yetki sözleşmesinin varlığı hâlinde, somut bir biçimde, kategorik olarak tanımlanmış hukukî ilişkilerden

kaynaklanan uyuşmazlıklarla ilgili davalar bağlamında, kanunen yetkili olmayan bir yargı yeri, tek yetkili yargı yeri hâline getirilmekte; yani, somut hukukî ilişki tipinden doğan uyuşmazlıkları konu alan davalarla sınırlı olarak işlerlik kazanabilecek, kesin bir yetki kuralı yaratılmaktadır. Burada da, yetki sözleşmesinde belirtilmiş olan yer mahkemesinin yetkisinin kesinliği, yine, bizâtihi kanundan kaynaklanmaktadır. Kategorik olarak tanımlanmış hukukî uyuşmazlıklarla ilgili davalar bağlamında, yetkili mahkemenin tâyininin, tarafların müşterek iradesine bırakılmış olması, yetki sözleşmesinde öngörülen yer mahkemesinin yetkisinin kesinliğinin, kanundan kaynaklanmadığı anlamına asla gelmez. Kanun koyucu, yetkinin kesin olmadığı hâllerde, taraflara, somut hukukî ilişki tipi ile sınırlı bir biçimde işlerlik kazanacak kanunen yetkili olmayan bir yargı yerini, anlaşmak suretiyle yetkili hâle getirme olanağı tanımış ve aksine bir vurgu da yapılmamışsa, kararlaştırılan yargı yerini, tek yetkili yargı yeri statüsüne kavuşturmuştur. Bu çerçevede, tarafların iradelerine itibar edilmesi, yetkinin kesinlik niteliğinin, kanundan kaynaklanmadığı şeklinde, yorumlanıp değerlendirilemez.

Yapılan bu tespitler çerçevesinde, olumsuz yetki sözleşmesinin varlığı hâlinde, davanın, somut hukukî ilişki tipinden kaynaklanan uyuşmazlıkla ilgili davalar bağlamında, kesin bir yetki kuralının ihdası nedeniyle, sadece yetki sözleşmesinde belirtilmiş olan yer mahkemesinde açılması gerekir; kanunen yetkili konumda bulunan genel yetkili mahkeme ile özel yetkili mahkemelerin yetkisi ise tümüyle ortadan kalkar. Dolayısıyla, dava, yetki sözleşmesinde belirtilmiş olan yer mahkemesi dışında, bir başka yer mahkemesinde açılmışsa, mahkemenin, yetkisizliğini re'sen gözetip; yetkisizlik kararı vermesi gerekir¹³. Çünkü, kesin yetki, mahkemeye ilişki dava şartları arasında yer alır (HMK m. 114, I/ç) ve bu sebeple, davanın her aşamasında, mahkemece re'sen gözetilir; taraf da, davanın her aşamasında, yetki itirazında bulunabilir (HMK m. 115, I). Anılan durumda, mahkemece, yetki itirazının dinlenebilmesi için, bu itirazda, yetkili mahkemenin gösterilmiş olması da şart değildir (HMK m. 19, II'nin mefhumu muhalifinden).

¹³ Aksine görüş için bkz: **Bolayır**, s. 140; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 188. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlükte bulunduğu dönemde, tarafların, hâkimin dahi re'sen nazar-ı itibara alması gereken kuvvette bir yetki kuralı yaratamayacağı yönündeki görüş için, bkz: **Üstündağ**, s. 220.

Buna karşılık, yapılan yetki sözleşmesi, olumlu bir yetki sözleşmesi ise, dava, yetki sözleşmesinde belirtilmiş olan yer mahkemesinin yanı sıra, kanunen yetkili konumda bulunan genel yetkili mahkemeye, özel yetkili mahkeme veya mahkemelerin birisinde de açılabilir.

Olumlu yetki sözleşmesinin varlığı hâlinde, davanın açıldığı mahkeme, anılan sözleşmede belirtilen yer mahkemesi konumunda değilse; yetki sözleşmesinde yer alan yetkiye dair kaydı, kendiliğinden dikkate alamaz; dikkate alabilmesi için, davalı tarafın, süresi içerisinde ve usulüne uygun olarak, bu hususa uyulmadığını, cevap dilekçesinde ilk itiraz biçiminde, ileri sürmesi gerekir. Bunun gündeme gelebilmesi için de, davanın açıldığı mahkemenin, kanunen yetkili konumda bulunan genel yetkili mahkeme ve ayrıca özel yetkili mahkeme statüsünde olmaması gerekir.

İster olumlu ister olumsuz bir biçimde gerçekleştirilmiş olsun, yetki sözleşmesinde öngörülmüş bulunan mahkeme, dava, kendisinde açılmışsa, açılmış olan bu davaya, bakmak zorundadır. Anılan durumda, davalı taraf da, yetkisizlik iddiasında bulunamaz.

Yapılmış olan yetki sözleşmeleri, uyuşmazlığın taraflarının yanı sıra, onların küllî ve cüzî haleflerini de bağlayıcı bir etki doğurur. Bu bağlılığın ortaya çıkabilmesi için, küllî ya da cüzî halefin, tacir ya da kamu tüzel kişisi olması şart değildir¹⁴. Aksine bir çözümlenme, esas itibariyle, maddî hukuk kökenli bir kurum olan halefiyet kurumunun doğasıyla bağdaştırılamaz.

¹⁴ Karş. **Bolayır**, s. 134; **Karşlı**, s. 281.